

Det kgl. Landhusholdningselskabs Lærlinge- Institution.

Foredrag holdt i Landh. Selskabet den 22de Januar 1868,
af Professor B. S. Sørensen.

Landvæsenlæringer. Agerbrugets trykkede Stilling 1820. Foretagender, der da bleve iværksatte af Landh. Selskabet. Det stigende Antal af Landvæsenlæringer. Midlerne til deres Uddannelse. Nyttens af denne Institution sammenlignet med Landbrugsskoler. Resultatet, der er naaet. Drainings-, Mejeribødker-, Mejeri- og Sveitsjeri- samt Mejerstelæringer. Læringerne, der rejste til Skotland.

Det er nu snart 50 Aar siden at Landh. Selskabet begyndte at antage Læringer, og da denne Foranstaltning vistnok er en Ejendommelighed for vort Fædreland, idet den næppe findes saaledes organiseret i noget andet Land, vil det maaskee ikke være uden Interesse at kaste et Blik tilbage paa dens Udvikling og Historie.

Læringerne kunne henføres til 4 Klasser, som jeg skal omtale hver for sig, nemlig:

1. Landvæsenlæringer.
2. Drainings- og (især tidligere) Engvandinglæringer.
3. Mejeribødker- og Mejeribestyrerlæringer.
4. Mejerstelæringer.

Landvæsenlæringer. Opgaven er her at uddanne unge Bønderfønner til dygtige Agerbrugere, og med denne Klasse begyndtes allerede 1820, saa den kan betragtes som

Stammen for alle de øvrige. Det var jo nemlig da en overordentlig trykkende Tid for Fædrelandet; en ulykkelig Krig var nylig endt, en almindelig Bengenød var fulgt efter, Svækkelse trængt ind i alle Forhold, og en Mængde Familier maatte gaa fra Gaard og Hjem. Dette Tryk blev ikke uden Indflydelse paa Selskabet, hvis Virksomhed i de nærmeste Aar efter Krigen synes aftaget; men heldigvis havde dette en Bestyrelse, som ikke tabte Modet, men tværtimod indsaa, vel særlig tilskyndet af sit virksomme Medlem, senere Gehejmerraad Collin, som fra 1808 havde været Præsident, at det netop var en Tid, hvori der maatte gøres meget. Tre hver for sig betydningsfulde Foretagender bleve satte i Gang, nemlig 1) en Understøttelse af Selskabet til en planmæssig Drift af Bøndergaardene, der varede fra 1820—38, og som var temmelig betydelig, nemlig 300 Rdl. til en Helgaard og forholdsvis til en Halvgaard og et Boelssted. 2) Præmiepløjninger, hvoraf den første afholdtes i Efteraaret 1820 ved Frederiksborg, og det ligger nu klart for os, hvilken mægtig Væstestang dette var til Indførelsen af Svingploven, og derved altsaa ogsaa til alle de Fremskridt og Goder, der fulgte denne; og endelig 3) Uddannelsen af Vandværkslærlinger, som jeg iaften skal omtale. Desuden blev der ved denne Tid tænkt meget paa en økonomisk Beskrivelse af Landet; dette førte til Udgivelsen af Amtsbeskrivelserne, hvoraf den første, over Vejle Amt, udkom 1826. Det fremgaaer af alle Beretninger fra hin Tid, at Bondens Agerbrug stod saare lavt, og at Udsigten til Fremgang var saa ringe, at selv Mænd, der mente Bondestanden det vel, vare nær ved at tabe Taalmodigheden, ja der fremkom endog fra en af dens senere varmeste Talsmand ved denne Tid et Forslag om at sammenlægge Bøndergaardene til større Avlsgaarde paa 500 Tdr. Land, og lade de tidligere Gaardfæstere nøjes med nogle faa Tønder Land, hvorfor de skulde gøre Arbejdsdage til Herregaarden. Dog mødte dette Forslag en meget heftig Modsigelse, og Sædefornene til Fremskridt vare for en væsentlig Del nedlagte og trængte kun til Pleje af en

hjørlig Haand for at voxe frem med Kraft; Lovgivningsværket var jaaledes da tildels affluttet, og var der end endnu tryk-
kende Bestemmelser som Hoveriet, Ægtkjørslerne, Hovedlande-
vejenes Anlæg og Vedligeholdelse o. s. v., saa vare dog Ager-
dyrkningsforholdene i det Hele ordnede, og det kom nærmest an
paa at lære Bonden at dyrke sin Jord bedre.

Det var nu dette som Landhusholdningssekskabet ved sine
forskjellige Foranstaltninger havde for Øje. Den 24de Decbr.
1819 indgav Landhusholdningssekskabets daværende Bestyrelse,
Drewsen, A. S. Ørsted og Collin, et Andragende til Regje-
ringen om Tilladelse til at maatte udtage 10 unge værneplig-
tige Bønderkarle hvert 3die Aar for at lade dem oplære i det
praktiske Agerbrug hos dygtige Landmænd, og at disse Karle
da, hvis de efter en treaarig Væretid erholdt Værebrev fra Sel-
skabet, maatte være fritagne for Krigstjenesten. Tanken var
navnlig ledet hen paa en sliq Foranstaltning ved at 3 unge
Islændere nogle faa Aar tilbage vare komne herved for ved
Selskabets Medvirkning at lære Agerbruget paa nogle af vore
veldrevne Gaarde, og denne Foranstaltning havde for disses
Bedkommende viist sig særdeles heldig. Den 1ste Marts 1820
faldt den sgl. Resolution for at der maatte udtages 10 (ved
Resol. af 1ste Decbr. s. A. forøgedes Antallet til 12) værne-
pligtige Bønderfønner under 21 Aar, at de skulde udtages fra
hele Landet, og at de, hvis de ikke fik Værebrev, da skulde for-
lods udskrives, og den 1ste Novbr. samme Aar anbragtes de
11 første og lidt senere den 12te paa forskjellige Gaarde i Lan-
det. D. 28de Decbr. 1824 udvidedes Udtagelsesretten til 18,
d. 26de Decbr. 1837 til 22, og 1834 fik Selskabet tillige Dis-
positionsret over 5 Pladser, som ved Redlægningen af Hør-
beredningsanstalten i Kjøng i Sydsjælland vare blevne ledige;
det samlede 3aarige Antal var altsaa 27 eller 9 om Aaret.
D. 15de Maj 1841 blev Tilladelsen udvidet til 50 i hvert Tre-
aar, og Indstillingen desangaaende blev begrundet paa, at Fre-
deriksberg Stutteri da blev indskrænket, og ved dette havde der
været beskæftiget 80 Værnepligtige. Af de antagne Værtinger

var det overvejende Antal Gaardmændsønner, dog optoges ogsaa Husmændsønner, naar de vare istand til at tjene uden Løn i de bestemte tre Aar. Desuden antoges fra 1828—49 55 Ikkværnepligtige, mest Sønner af Præster, Skolelærere og Kjøbstadborgere, men som maatte underkaste sig samme Vilkaar, som de værnepligtige Lærlinger, hvad der ofte forskaffede Selskabet mange Bryderier. Af Bønder sønner, som havde trukket Frilod ved Sessionen, havde kun ganske faa mældt sig. 1849 var der en Krise i Sagen, idet der stærkt diskuteredes, hvorvidt man burde søge Foranstaltningen fortsat eller ikke. Med den nye Værnepligtslov var nemlig Udtagelsesretten bortfaldet, og da man skrev til de 40 Ansøgere, hvis Begjæringer om Antagelse henlaa i Selskabet paa den Tid, Loven udkom, hvorvidt de vedblivende vilde fastholde deres Ansøgninger eller ej, var der kun 6, der fastholdt deres Ønske. Dette ringe Antal var noget nedslaaende for Sagens hidtidige Venner og Bærere, om der end kunde søges en væsentlig Grund hertil i, at Krigsbegivenhederne havde udtyndet den arbejdende Befolkning saa stærkt. Man besluttede dog foreløbig at fortsætte Sagen med 25 Lærlinger i 3 Aar, og at tilbyde Lærlingerne Løn, medens der hidtil kun fra Selskabet var givet nogle faa Rigsdalere i Rejsepenge. Man skrev derfor til Husbonderne om de vare villige til at give Løn og da hvor meget; de herpaa modtagne Svar vare højest ulige; nogle gif ind derpaa, andre ikke; nogle vilde give en ordentlig Løn, andre kun en meget ringe. Der maatte imidlertid være Righed for Lærlingerne, og derfor besluttede Selskabet sig til at supplere de tilbudte Lønninger saaledes, at Lærlingerne i det 1ste Aar kunde faae 30 Rdl., i det andet 36 og i det tredie 40 Rdl. I de senere Aar bidrager dog Selskabet Intet til Lønnen, der helt udredes af Husbonderne.

Saa snart Krigen var forbi fik Selskabet flere Lærlinger end nogen sinde før; 1851 mældte sig saaledes 39, og vel sank Antallet lidt 1852 (nemlig til 27), men fra den Tid vedblev det at stige indtil 1864, da Krigen atter gjorde en Stands-

ning i det; 1865 mældte sig imidlertid 35, 1866 38 og 1867 32 nye Læringer. Samle vi Antallet for større Tidsrum, hvorved de enkelte Aars mer eller mindre gunstige Indflydelse udjævnes, da finde vi, at i Aarene 1820—29 var der ialt 67 Læringer, fra 1830—39 105, fra 1840—49 195, fra 1850—59 218 og i de 8 Aar 1860—67 af indebærende Tiaar har der allerede været 187, saa at Antallet er i stadig Stigning. Ialt er der antaget 772 Læringer, og deraf er afgaaet med Lærebrev fra Selskabet 534, og for Øjeblikket tjene endnu under Selskabet 92. Vel have alle Amtene bidraget hertil, men i et uforklarligt ulige Maal. Vi see nemlig, at medens Svendborg Amt har leveret flest, 54, og at derefter kommer Odense, Viborg, Aarhus, Hjørring og Kjøbenhavns Amter, har Maribo Amt, der er lavest, kun leveret 7, Ribe og Frederiksborg Amter 14 og Sorø Amt 18. Hvorpaa dette ulige Forhold grunder sig er ikke let at see; for Frederiksborg Amts Bedkommende kan man maaste forklare sig det ved at saa mange Børnepligtige i de første Aar fra disse Egne bleve anbragte paa det nærliggende Stutteri, og der følgelig var mindre Trang til at søge til Landh. Selskabet.

Spørge vi nu, hvad Værdi denne Institution har havt, da maa først fremhæves, at dens Formaal har været overvejende praktisk, at Læringerne derfor have stiftet Læreplads hvert af de 3 Læreaar, og det saaledes, at en Øbo i Reglen har været anvist Plads 2 Aar i Jylland og 1 Aar paa Øerne, og det omvendte for en jydsk Lærling. Kjendstab til forskellige Egnes Agerbrug ansees nemlig for at være et vigtigt Middel til Læringernes Uddannelse, da der herved for Læringerne omtrent naaes det samme som ved en Rejse til Udlandet af unge Mænd med højere Uddannelse. Selv om Lærestederne, hvor de anbringes, ere langt fra at være Mønstergaard, vil der dog paa enhver veldreven Gaard, og kun saadanne benyttes til Læresteder, findes meget Efterlignelsesværdigt, som er nyt for Læringerne, og selv Mangler ved Driften kunne være lærerige, naar Læringerne først faaer Øje for, hvad det kommer an paa

i Landbruget. Den aarlige Omflytten ansees for et saa vigtigt Middel til Værlingernes Uddannelse, at det nu for Tiden aldrig tilstedes Værlingen at blive mere end eet Aar paa en Gaard, selv om han ansøger derom og Husbonden intet har derimod.

Det er saaledes væsentlig ad Erfaringens Vej at Værlingen søges uddannet, men man har dog ej heller forsømt at skaffe Værlingerne Kundskaber i boglig Retning, saa vidt Forholdene tillade. Naar en Værling kommer til den Gaard, der er bleven ham anvist, modtager han en Bogpakke fra Selskabet; disse Bøger ere kun at betragte som et Laan til ham, medens han er i Tjenesten, og forlader han af en eller anden Grund denne, inden de 3 Aar ere omme, da afleveres Bøgerne igjen til Selskabet, hvorimod de blive hans Ejendom, naar han har erholdt sit Lærebrev. Det er omtrent en Snæs nyttige Bøger*), som Selskabet paa denne Maade forsyner ham med, og Husbonden anmodes om at vejlede ham ved Læsningen deraf. Flere Steder giver Husbonden dem Undervisning i Vinteraftenerne, idet han dels læser med dem, dels lader dem skrive smaa Beretninger, og Selskabet er overmaade taknemlig for enhver Omfarg, der fra Husbondens Side vises Værlingen for at forøge hans Kundskaber og vække hans Tænksohmhed. Ved at det paalægges Værlingerne at føre Dagbog, i hvilken der gives

---

*) De Bøger der sendtes de 32 Landvæsens-Værlinger, som antoges 1867, vare: Andersen: Hørens Behandling, Beermann: Skov- og Seguplantning, Bøgh: Frugttrædyrking i Jylland, Folkelæsning I & II, Hofman (Bang): Faarehold, Jacobsen: Hævedog, Johnson: Agerdyrkningskatekismus, Kastrup: Kvægaaf og Mejeriprodukter, Krøyer: Fiskenes konstige Befrugtning, Lacoppidan: Agerdyrkningslære, Landhusholdningselskabet's Aarsberetninger, Lichtenberg: Vejledning til Træplantning, Ussing: de danske Landbosforhold, Valentin: Peter kommer paa Landet I & II, Valentin: Hvorledes Hans fandt Guld herhjemme, Wendt: Om Rodfrugter.

Ogsaa de ved Mejeriet anbragte Værlinger, baade mandlige og kvindelige, erholde passende Bøger tilsendte ved Læretidens Begyndelse.

en Beretning dels om Gaardens Drift ialmindelighed, dels om Arbejds Gang gjennem hele Aaret og det særegne Arbejde, som er overdraget Lærlingen, tvinges de til at gjøre sig nøje Rede for den Virksomhed, hvori de deltage. Der har oftere været Tale om at indrette disse Dagbøger efter en vis Model, men man har dog med god Grund frngtet for, at dens Føring derved blot skulde blive et mekanisk Arbejde, og derfor overladt det til Lærlingerne selv, vejlede af deres Husbonde, at indrette dem. Hvor Lejlighed tilbynder sig for en Lærling i Vinterens Løb at arbejde nogle Maaneder hos en Hjulmand i Nærheden, er Selstabet altid beredt til at hjælpe med at betale Lærepengene. Dog benyttes dette noget mindre nu end tidligere. Alligevel maa man erkjende, at Lærlingernes Uddannelse paa denne Maade bliver noget eenfaldig, da der ere mange Lærlinger, hvis Skolekundskaber lade meget tilbage at ønske, og det er derfor et naturligt Spørgsmaal: Vilde det ikke have været rigtigere i sin Tid at oprette Landbrugsstoler omkring i Landet, paa Gaarde, særlig indrettede dertil? Flere Ting kunne tale derfor, saaledes at man mere umiddelbart kunde virke paa Lærlingens Uddannelse, at Agerbruget, ved hvilket de beskæftiges, der kunde indrettes mere normalt, at Lærlingerne kunde faae mere boglig Undervisning og mere Tilsyn, og i Virkeligheden finde vi ogsaa, at der allerede i den første Indstilling er henpeget herpaa. Men der fremhævedes derimod to Indvendinger nemlig Bekostningen, som i Landets daværende trange Periode vanskelig kunde staffles tilveje, og Vanskelighed med at finde passende Forstandere, da hele Skolens Nytte væsentlig vilde afhænge deraf. Lærlingelinstitutionen er i Virkeligheden en overmaade billig Foranstaltning baade for Lærlingen og det Almindelige. Lærlingerne kunne komme ud af det med den Løn, de faae, og Husbonderne finde vel ogsaa omtrent i Lærlingernes Arbejde Erstatning for Koft og Løn. Statskassen tilskyder aldeles intet direkte; tidligere gaves der af Indenrigsministeriet et Par Hundrede Rigsdaler aarlig som Doucør for Drainingslærlinger, men det er i de sidste

År faldet bort, og Selskabet har ved hele Foranstaltningen en direkte Udgift af 4—500 Rd., men heraf medgaaer det meste til de andre Klasser af Lærlinger; de egentlige Landvæsenlærlinger medføre i Reglen ikke andre Udgifter for Selskabet end Bøgerne, kun i Tilfælde af langvarig Sygdom eller lignende maa Selskabet undertiden træde til.

Hvad Manglen paa boglig Undervisning angaaer, er denne for Tiden mindre følelig, efterat saamange Folkehøjskoler ere oprettede, og det er nu ganske almindeligt, at Lærlingen enten kommer fra en Folkehøjskole, eller efter Læretidens Ophør tilbringer et halvt eller helt År paa en saadan.

Naar man spørger om Resultaterne af den her omtalte Foranstaltning, da maa de sikkert siges at være tilfredsstillende. Det er altid let for de uddannede Lærlinger at faae Plads, og der indløber i Reglen fra Landmændene flere Forespørgsler om at faae af den Slags Folk, end der kunne tilfredsstilles. Man kan ogsaa nok sige, at mangen ung Bondekarl har gjort sin Lykke ved at gennemgaa dette Lærlingekursus; ikke faa af Landets større Forpagtere ere tidligere Landvæsenlærlinger, som efter at være afgaaede fra Selskabet erholdt en Forvalterplads paa en større Gaard, og derigjennem arbejdede sig op til deres nuværende Stilling, ligesom man ogsaa træffer mange tidligere Lærlinger som ansjete og velstaaende Gaardmænd.

De Midler, hvorved Selskabet mere direkte har kunnet virke til Foranstaltningens Held, ere et omhyggeligt Valg af Lærlinger og af Læresteder og et saa godt Tilsyn som muligt. Man troer naturligvis ikke, at man altid er heldig ved Valget af Lærlinger, her som overalt kunne Anbefalinger stufte; men naar der er indkommet en grundet Klage over en Lærling, eller der er Formodning om, at Bestræbelserne for at udvikle ham ikke ville lykkes, da affædiges han. Det er dog kun forholdsvis faa, der saaledes ere blevne affædige i Utide, og at dømme efter de Vidnesbyrd, der foreligge fra Husbonderne, og som man dog ikke kan frakjende Betydning, maa det siges, at man i sin Almindelighed har været heldig i Valget af Lærlingerne.

Hvad Værestederne angaa, da er der naturligvis Forstjæl, men man søger jo at frigjøre sig for de mindre gode; som Regel maa man ogsaa sige, at der ofte fra Husbondens Side virkes meget for at gjøre Lærlingen Opholdet saa nyttigt som muligt. Der har ofte været Tale om der ikke burde gjøres noget direkte fra Landhusholdningselskabets Side for at føre Opsigt med Læringerne, enten ved at lade en Mand rejse omkring til de forskjellige Steder eller ved at lade det nærmest boende Medlem af Selskabet føre Tilsynet; men man har aldrig ovøet at blande en saadan Mellemmand ind i Forholdet mellem Husbonde og Lærling, da den hele Ordning er en fuldkommen frivillig Sag, der kun hviler paa vedkommende Landmænds velvillige Samvirken med Selskabet.

Med Hensyn til Væresteder skal endnu blot bemærkes, at Læringer ere anbragte paa 61 forskjellige Gaarde; heraf ligger 21 paa Sjælland og Møen, 6 paa Volland-Falster, 15 paa Fyn og Vangeland, 14 i Sylland og 5 i Slesvig. Paa endel af Gaardene findes 2 Læringer.

Jeg skal nu gaa over til kortelig at omtale de andre Klasser af Læringer.

Af Drainingslæringer antoges de første 1852, og det samlede Antal siden den Tid har været 233. Ved Antagelsen foretrækkes navnlig de unge Bønder sønner, der høre hjemme i Egne, hvor Drainingen endnu ikke har vundet synlig Indgang. De antages kun for en enkelt Sommer og anbringes da navnlig paa større Gaarde, hvor Drainingen gaaer for sig, og ere pligtige at deltage i alt derved forefaldende Arbejde; de øves tillige noget i Nivellering og Landmaaling og ikke sjelden modtager Selskabet ret smukke Kort med Drainplaner, som i Løbet af Væretiden ere udarbejdede af Lærlingen. De lønnes af Husbonderne med 4 Rd . om Ugen, foruden Kost og Bolig, og modtage fra Landh. Selskabet, efter at være tilfredsstillende udlærte, 15 Rd . i Doucør. De Engvandingslæringer, som, navnlig tidligere, tjente under Selskabet, maa nærmest henregnes til denne Klasse.

Med Mejeribødkerlærlinger begyndtes 1853, men først i de sidste Aar har Sagen vundet ret Fremgang; ialt har der været antaget 28, af hvilke endnu 9 ere i Være. De blive i Reglen 2 Aar paa samme Gaard og beskæftiges foruden i Bødkeriet ved at have Tilsyn med Kvægets Røgt, Svinenes Pasning o. lg. De erholde Løn som Landvæsenlærlinger, og naar de ere udlærte tilstaaes der den Mejeribestyrer, under hvem de have arbejdet, en Doucør af 20 Rd. Nu forlanges det i Modsatning til tidligere, at de skulle være øvede i Bødkerarbejde, inden de antages.

Som Mejeri- eller Sveitserilærlinger antages unge Mænd, der ønske sig uddannede i Smør- og Ostelavning, foruden i alt hvad der vedrører en Mejeribestyrers Forretninger. Det er først i det sidste Par Aar, at der er antaget Lærlinger af denne Klasse, da man ikke kunde begynde dermed, inden der vare dygtige Mænd, der kunde lære dem. For Djebliffet er der 3 af den førstnævnte Slags, og 1 af den sidste. De faae ingen Løn, men Kost og Logi, og der tilstaaes deres Lærer ved Afgangen samme Doucør af Selskabet som for Mejeribødkere.

Af Mejeriskelærlinger antoges de første 1836, og deres aarlige Tal er senere tiltaget stærkt, saa der ialt har været 244 antaget, af hvilke 147 have tjent i den normalt bestemte Tid, 2 Aar, 44 i 1—1½ Aar og 31 i 1 Aar; endnu tjene 19 under Selskabet. De skulle, som alle Lærlingerne, selv skrive deres Ansøgning til Selskabet, og det sees meget gjerne, at de tidligere have været beskæftigede i et større Mejeri. Der fordres nu altid en toaariig Læretid; Pigerne kunne ikke fordre Løn i Læretiden; efter dennes Udløb erholder Mejeristen 40 Rd. i Lærepeng af Selskabet.

Foruden de her nævnte Klasfer af Lærlinger maa endnu nævnes de unge Mænd af Bondestanden, der ved Selskabets Hjælp rejse til Skotland for gennem praktisk Deltagelse i Agerbruget at blive kjendte med det derværende Landbrug. For 12—14 Aar siden afrejste de første, og hvert Aar understøtter

Selskabet i Reglen 4 til at rejse derover. Selskabet anviser dem Plads derovre, hvilket dog kun er muligt ved forhøvet. Beskaffendørs Hr. Edv. Thomsens gode Medvirkning, navnlig have mange fundet Plads i Forfarshire, hvor de unge danske Karle have et godt Omdømme. De arbejde for deres Brød og bo enten hos Forpagteren og faae der Kosten men ingen Løn, eller de bo hos en af dennes gifte Arbejdere, og faae da vel Løn, men kun en lav Løn, omtrent 16—18 £ om Ugen. Forpagterne kunne imidlertid ikke godt staa sig ved at give mere, og Landh. Selskabet understøtter dem derfor i Reglen med 100 Rd. hver, dels for at hjælpe paa deres tarvelige Løn, dels for at sætte dem i Stand til at see sig lidt omkring i andre Egne. Hele Foranstaltningen koster Selskabet omtrent 500 Rd. aarlig.

Efter saaledes at have gjort Dem bekendte med hele Læringsinstitutionens hidtidige Udvikling og nuværende Stilling troer jeg, at man med god Grund kan haabe, at den i den nærmest kommende Tid ikke blot kan bestaa, men at den ogsaa vedblivende vil kunne udvikle sig og bringe Fædrelandet Gavn.

Hertil knyttedes følgende Udtalelse af:

Professor Prosch: Allerede tidligere har jeg ved et af Selskabets Halvaarsmøder haft Lejlighed til at udtale mig om Lærings-Institutionen, idet jeg søgte at gjøre gjældende, at der derved langt fra kunde siges at være gjort nok for Landbrugernes, og især for Landalmuens, fagmæssige Uddannelse. Men da det var tydeligt nok, at denne Institution var et hjært Barn i Selskabets Øjne, og da Selskabet desuden ledes efter en ældre Tids Former, saaledes at hele Virksomheden ligger hos Bestyrelsen, medens Selskabets øvrige Medlemmer ere temmelig passive, hvoraf atter følger, at enhver Kritik let faaer en personlig Karakter, saa har jeg ikke villet optage Spørgsmaalet paany, selv ikke ved sidste Halvaarsmøde, da det kom til aaben Udtalelse, at alt ved denne Institution dog muligt ikke var fuldt saa fortræffeligt, som det viste sig paa Papiret. En anden Sag er det imidlertid, naar Sagen tages for, saaledes som det er steet iaften; thi ligeoverfor en Bestræbelse efter at forherlige denne Institution, eller idetmindste fremstille den som noget paa eengang originalt og særligt fortjenstligt, troer jeg, at man skulder saa vigtig en Sag som Landalmuens fagmæssige Uddannelse at tilside sætte blotte personlige Hensyn.

Allerede da jeg først omtalte denne Sag, sagde jeg, at jeg paa ingen Maade tvivlede om, at Institutionen jo til sin Tid kan have udfyldt sin Hensigt, og det er i Aften oplyst, at det dengang, da den først sattes i Værk, allerede var en Fortjeneste at kunne og ville gjøre noget. Jeg har ogsaa indrømmet, at den i og for sig maatte være til Gavn for dem, som drage Nytte af den; men den Mening, jeg allerede dengang antydede, at den virkede i en altfor snæver Kreds, den har jeg iafte kun kunnet finde styrket, naar jeg seer, at der ved denne Institution i næsten to Menneſkealdrer kun er uddannet lidt over 500 Lærlinger; hvor mange, mange Aar maa der ikke gaae hen, inden man ad den Vej kan vente nogen virkelig Indfyldelse paa vort Landbrugs Udvikling. Jeg dvælede dengang nærmest ved en mere formel Indvending, om det end ingenlunde var den, som jeg tillagde størst Vægt, nemlig den, at en ſaadan Institution helst maatte være ſtedlig; at de enkelte Landboforeninger langt bedre vilde kunne finde de unge Mænd ud, ſom vilde have størſt Nytte af at ſættes i Lære, og at de desuden langt bedre vilde kunne vælge paffende Steder, da de ganſke anderledes nøje kjendte de paagjældende Perſonligheder, — og i et ſaadant Forhold betyder netop Perſonligheden ſaa meget —, ſamt at der fra deres Side med største Lethed kunde holdes en Kontrol, ſom Selskabet ſelv indrømmer, at det ikke ſeer Udveje til at føre. De Dplyſninger, der kom til Orde ved ſidſte Halvaarsmøde, ſynes ikke at kunne andet end styrke denne Opfattelse; vi vide jo dog alle, hvor liden Vægt man tør lægge paa Bidneſblyrd, Atteſter og Skudſmaal, og dog er det gjennem dem og dem alene, at Selskabets Ledelse af Institutionen maa gaa.

Og dette er kun en Indvending af underordnet Vægt; af langt større Betydning er det, at den egentlige Opgave, Landboſtandens Dplyſning, derved er blevet bragt ind i et galt Spor. Man har nemlig beghndt Dplyſningsværket fra neden af, paa det laveste Trin af Stigen, hvor ingen Overførelſe til andre finder Sted, og hvor der alſaa altid maa beghndes forfra; og man har herved glemt, at Dplyſningen ſom det andet himmeſke Lys altid udſtrømmer fra oven. Det ligger i Sagens Natur, og Dplyſningens hiſtoriske Gang viſer ogsaa, at det altid har været ſaaledes, altid er det fra Enkelte, altid fra den højere Lærdom, at Dplyſningen er ſteget ned, ſtedſe dybere og dybere, gjennemtrængende lidt efter lidt altid flere Lag; men aldrig vil man finde, at der af nok ſaa mange ſammenlagte mindre Lys er affødt et større. Det er ogsaa i Overensſtemmeſe hermed, at man ikke kan maale en Nations aandelige Styrke og Storhed efter Summen af de mange lavere Dplyſningstrin; men at det er de enkelte ſtore

Aander og de nye fremkommende Tanker, som bære hele Menneſſe-
 heben fremad. Man vil ikke miſforſtaa min Mening, ſom om
 jeg ſkulde miſtjende, at Dplyſningens almindelige Udbredelſe er
 et ſtort og højt Maal, thi ikke alene beredes derved mangen Jord-
 bund, ſom uden dette aldrig vilde kunne have optaget det højere
 Lys, men det er desuden en moralſk Ret for den Enkelte, at faae
 ſin Del af det ſælleds Gode; den lavere Dplyſning ſtaaer ej
 heller i Modſætning til den højere, den er tværtimod dennes na-
 turlige, kun i Tiden begrændſede Følge. Saa ſtor en Anerkten-
 delſe det derfor end fortjener, at den vaagnende Frihedsſtræben
 kræver Dplyſningens Udbredelſe ogſaa til Samfundets laveste
 Trin; ſaa ſorgeligt er det paa den anden Side, at den demo-
 kratifke Miſundelſe ſaa ſaare ofte jævnsides med denne Beſtræbelſe
 viſer et ligefremt Had til den højere Dplyſning, og, om den kunde,
 gjerne tilſtoppede den Kilde, hvis ſibſte Udſtrømninger den be-
 gjærer. Og med denne almindelige demokratifke Retning ſtøder
 en tilſvarende ſammen, ſærligt udgaaende fra Landbrugerne. I
 ſin Beſtræbelſe efter at aſtorte Bejen, ſtrag at naae det, ſom han
 umiddelbart kan bruge, og derfor kalder praktiſt, kaſter han alle-
 vegne Brag paa den højere Videns, der i hans Dine kun er Luxus
 om end ikke Tant, og kun højt unødigt griber han den Haand,
 ſom den rækker ham. Men det er paa denne Landbrugets Stil-
 ling til den højere Videns, at det grunder ſig, at Landbruget ſtaaer
 ſaa overmaade langt tilbage for den øvrige Induſtri. Vi have i
 de nyeste Tider havt et ſtort Exempel herpaa; de engelſke Land-
 mænd have nemlig blot af denne Grund i Løbet af lidt over
 et Aar betalt en direkte Bøde af over 60 Millioner Rigsdaler,
 foruden en indirekte, ſom efter deres eget Skjøn ſnarere er større
 end mindre; og hver Stilling af denne Sum kunde de have
 ſparet, naar de ikke havde ſtoppet deres Dren mod de Sagkyn-
 diges Raad; ſaa at, hvor tung Revſelſen end har været, man
 dog maa indrømme, at ſjeldent er nogen Hjemſøgelſe faldet ſaa
 velſortjent ſom her. Man vil maaffe paaſtaa, at vi her i Landet
 gjøre en Undtagelſe, efterſom der her er oprettet en Læreaſtalt
 for den højere Underviſning; men naar man vil erindre ſig, hvor-
 ledes Forholdene vare, dengang det lykkedes at føre Loven ved-
 rørende den igjennem, da vil man mindes, at det kun var ved
 at opbyde alle Kræfter, at det med ſtor Banſſelighed var muligt
 at holde den Modſtand Stangen, ſom netop udgit fra den Side
 af Rigsdagen, i hvilken Landbrugerne ſaagodtſom udelukkende ere
 repræſenterede, og Ingen vil kunne tvivle om, at det vilde have
 været umuligt at føre Loven igjennem en eneſte Sæſſion ſenere,
 efterat Landbointereſſen havde begyndt at naae den Overvægt,
 ſom den ſiden ſtadig har hævdet.

Paa dette Sted turde det maaffe være mig tilladt at vise hen til, at hele den Opfattelse, jeg her har tilladt mig at udvikle for Dem, ogsaa andetsteds har begyndt at slaa igjennem. Under det Tryk, som mange Steder hviler paa Agerbruget, og som har vaakt Regjeringernes Betsynring, da de mere og mere indsee, at Agerbrugets Svagheit truer selve Livsaaren, er Opmaerksomheden ogsaa bleven vaakt for Oplysningens store Betydning; det er for at virke i denne Retning, at der er oprettet praktiske Landbrugsffoler, og i Frantrig er man gaaet saa vidt, at man fra Regjeringens Side har rejst det Spørgsmaal, om ikke Landbrugets Grundtræk burde være Læregjensstand i enhver Sogneskole, og om ikke Seminarierne burde omordnes, for at de fra dem afgaaende Skolelærere skulde kunne opfylde dette nye Hverv. Men de mest fremragende Mænd i Frantrig blandt dem, som opoffre sig for Agerbrugets Fremstribt, ere traadte disse Planer imøde, og have tvertimod erklæret, at det, der trænges til, netop er den højere, den videnskabelige Undervisning; giv os Lærere til vore Lærere, sig de, saa ville de praktiske Landbrugsffoler faae et helt andet Opsving og større Indflydelse; giv os en lærd Skole, gjennem hvilken Videnskabens højeste Sandheder ligesaa hurtig og fuldstændig kunne komme til at gjennemtrænge Landbrugsfagene, som de ved Universitetet og de polytekniske Skoler ere satte til de andre Livsstillingers Raadighed. Jeg nærer ikke mindste Tvivl om, at Fremtiden tilhører denne Anskuelse, allerede af den Grund, at de praktiske Vidler hidtil have viist sig magtesløse.

Endelig troer jeg ogsaa, at den mere primitive Uddannelsesmaade som Lærling maa siges at staa langt tilbage for Oplærelsen paa en Landbrugsffole, og at den sidstnævnte baade er mere intensiv, og lægger Beslag paa et meget kortere Tidsrum af den unge Landbrugers Liv. Det er jo netop det Betegnende ved en virkelig Lærer, at han har Gaver til at opfatte det Væsentlige, det, hvorpaa det især kommer an, og at han derved ganske anderledes let vil kunne overvinde de Vanskeligheder, som han møder hos den Uerfarne; og paa den anden Side vil Læreren ved at opoffre sig for Lærervirksomheden alene, kunne udstrække sin Indflydelse til et ganske anderledes stort Tal end det, selv den videst gennemførte Lærlinginstitution kunde overkomme.

Imidlertid er det en Selvfølge, at den uegennyttige Utrættelighed, som Selstabet's Bestyrelse altid har viist i denne Sag, fortjener den varmeste Tak; men den største Anerkjendelse synes mig dog at maatte blive selve Landbostanden til Del, eftersom den i sin Egen efter Oplysning sees at have benyttet ethvert

Middel, selv det, der stillede de største Fordringer til dens Udholdenhed og Flid.

Statsraad Hofman=Bang takker Selskabet for dets Virksomhed gennem Lærlingeinstitutionen, der navnlig tidligere har gjort megen Nytte. Blandt de 60—70 Elever, jeg har havt, have flere været fra Landh. Selskabet, og jeg maa bestandig med særlig Glæde tænke tilbage derpaa. Uden disse Lærlinger vilde det været umuligt at faae en saa god Aand og Tone ind i Arbejdskarlene, og at faae disse til paa en fornuftig og nyttig Maade at benytte de lange Vinteraftener; ofte har jeg seet Karlene sidde inde i Lærlingernes Kammer om Aftenen for af disse at blive vejlede ved deres Læsning. Jeg er desuden vis paa, at megen af den Trang til Undervisning, der nu viser sig hos Almuen, skyldes Landvæsenlærlingerne. — Ved de franske Landbrugsffoler lærer man unægtelig godt at kjøre og ride, men selv i de første Begyndelsesgrunde i Skrivning og Regning er man ofte meget langt tilbage.

Prof. Jørgensen: Den Uddannelsesmaade, som er Hovedprincippet i Lærlingeinstitutionen, vil man næsten finde anvendt overalt, hvor det gjælder om en Udvikling af de praktiske Haandgreb og Færdigheder; det er jo væsentlig den samme som anvendes for at gjøre unge Mænd, bestemte til at styre store Avlsbrug, bekendte med den praktiske Del af Landvæsenet. Hovedsagen er at bringe Bondesønnen udenfor sin snævre Kreds, og gjøre ham bekendt med andre Forhold; Sagen giver Selskabet endel Arbejde, men store Summer er der ikke anvendt hertil, og at Selskabet derfor har tabt andre Formaal af Dje skal man have Bamskelighed med at bevise.